

УДК 330.341.1:332.1

А. Г. Лотарев,

*начальник управління міжнародного співробітництва
ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”,
м. Київ*

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ТА МОЖЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Проведено аналіз складових інноваційного потенціалу регіону, механізмів його управління та державної підтримки інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційний потенціал, регіон, державне управління, інноваційна діяльність.

Об'єднальною метою розвитку як простору країни, так і регіонального простору є підвищення рівня людського розвитку, який у термінах концепції сталого розвитку передбачає не тільки матеріальний добробут, але й фізичне здоров'я, тривалість життя та рівень освіти населення. Завдання регіону при цьому – забезпечення узгодженого відтворення людини і природи, розвитку суспільства.

Економічна діяльність, як відомо, направлена не лише на забезпечення потреб людини (суспільства) в різноманітних благах і послугах. Специфічне завдання функціонування економічної системи полягає не тільки у відтворенні ресурсів життєдіяльності, що не виробляються природою або виробляються в недостатній кількості, але й у відтворенні можливості споживати ці ресурси всіма зацікавленими учасниками економічного процесу.

Володіючи всіма властивостями складної системи, тобто цілісністю, структурою, ієрархічністю, функціональністю, керованістю, цілеспрямованістю, самоорганізацією, нескінченністю, регіон складається з функціональних елементів, що також можуть розглядатися як системи більш низького рівня ієрархії, мають власну структуру. Найбільш дослідженими в сучасній літературі є економічний, організаційний, виробничий, кадровий і науково-технічний потенціал [1; 2]. Інноваційний потенціал (ІП) регіону як управлінська категорія на сьогодні досліджено мало, хоча, на погляд автора, у системі сукупного потенціалу регіону він є важливим.

Серед дослідників інноваційного потенціалу регіону слід відзначити праці таких учених, як М. Дубовиков [3], А. Мендрул [4], Н. Рогань, О. Комліченко [5], С. Фірсова, С. Чеботар [6], Г. Шастопалов [7] та ін.

Метою статті є визначення розвитку та складових інноваційного потенціалу регіону, механізмів управління ним та державної підтримки інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що інноваційний потенціал являє собою наявні в суспільстві можливості, пов'язані з утриманням та використанням нововведень у всіх сферах діяльності, що дозволяє здійснювати соціальний, економічний, технологічний, технічний розвиток національної економіки. Звідси випливає, що інноваційний потенціал регіону є сукупністю ресурсів і властивостей, що визначають інноваційні можливості сталого та ефективного функціонування регіональної соціально-економічної системи.

А. Савчук пропонує під інноваційним потенціалом підприємства розуміти “сукупність усіх його ресурсів, які можуть бути задіяними у процесі здійснення інноваційної діяльності” [8].

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

Слід зазначити, що інноваційний потенціал регіону визначається його реальними інноваційними можливостями, що залежать від наявних у регіоні ресурсів і властивостей, та визначається не тільки і не стільки наявними в нього інноваційними можливостями, а й готовністю і здатністю до використання їх з метою втілення нововведень. Схема інноваційного потенціалу з його характеристиками пропонується на рис. 1.

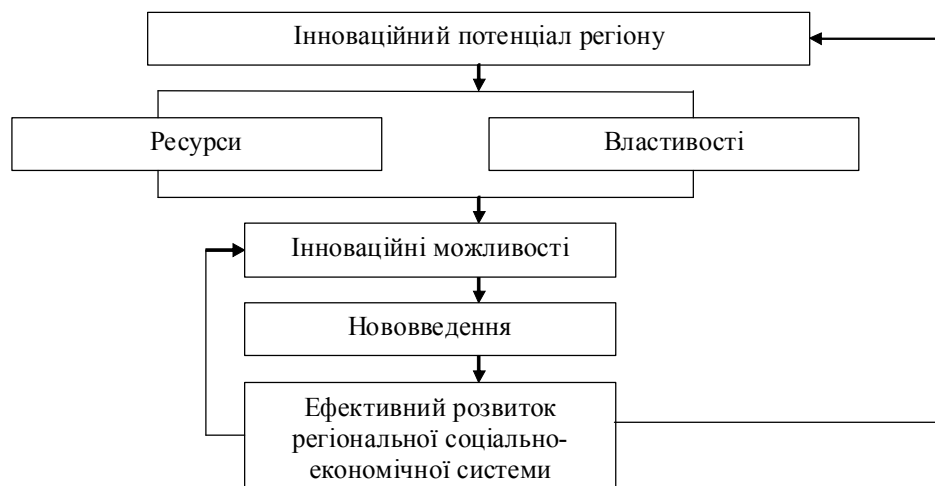

Рис. 1. Характеристика інноваційного потенціалу регіону

Високий інноваційний потенціал регіону забезпечує високий рівень добробуту громадян. У зв'язку з цим виникає необхідність оцінити не тільки досягнутий рівень, а й здатність регіону до змін та напрям цих змін.

Отже, планомерно і цілеспрямовано розвивати і максимально використовувати інноваційний потенціал регіону дозволяє правильно сформована система управління.

У структурі інноваційного потенціалу регіону виокремлюють такі складові:

– стан навколишнього природного середовища та наявність основних природних ресурсів;

– трудові ресурси, чисельність населення, рівень і динаміка зайнятості;

– виробничий потенціал;

– науково-технічний та кадровий потенціал;

– інфраструктура;

– рівень і динаміка зайнятості, загальноосвітній рівень;

– регіональні та геополітичні аспекти інноваційного потенціалу та ін.

Основні види природних ресурсів – землі (угіддя), природні рекреаційні ресурси, земні води, поверхневі водойми і водотоки, територіальні ресурси. Під природними ресурсами розуміють компоненти природного середовища, що оточують людину та що на даному рівні розвитку виробничих сил і вивченості можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства у формі безпосередньої участі в матеріальній діяльності, а також тіла та сили природи, котрі на даному рівні розвитку виробничих сил істотні для життя й діяльності людського суспільства і безпосередньої діяльності людей (природні умови).

Отже, природно-ресурсний потенціал регіону – це частина сукупності природних ресурсів, які за даного рівня економічного і технічного розвитку суспільства та вивченості території можуть бути використані в господарській та іншій діяльності людини нині та в перспективі.

Кількість, якість і поєднання природних ресурсів визначає природно-ресурсний потенціал території. Наявність природних ресурсів, по-перше, впливає на формування територіальної структури господарства. По-друге, природно-ресурсний потенціал суттєво впливає на галузеву спеціалізацію регіону. По-третє, кількість, якість та ефективність використання природних ресурсів позначаються на темпах районного (регіонального) соціально-економічного розвитку. По-четверте, володіння природними ресурсами, їхні якісні параметри сприяють підвищенню ролі регіону на товарному ринку як в Україні, так і в далекому зарубіжжі.

Слід зазначити, що Київський регіон багатий землями сільськогосподарського призначення. У загальній площі земель регіону 63,6 % складають землі сільськогосподарського призначення (табл. 1).

Водночас, на кінець 2013 р. площа порушених земель становила 2 904 га, відпрацьованих – 725 га. Цей стан викликає занепокоєння та потребує негайного втручання в розв'язання проблеми.

Таблиця 1

Землі Київської області [9]

<i>Землі</i>	<i>Площа, тис. га</i>	<i>Частка в загальній площі, %</i>
Усього земель	2816,2	100,0
Землі сільськогосподарського призначення	1790,4	63,6
Ліси та лісовкриті площі	648,7	23,0
Забудовані землі	135,0	4,8
Землі під водою	175,1	6,2
Відкриті заболочені землі	49,6	1,8
Інші землі	17,4	0,6

Ліси та лісовкриті площі в Київській області на 1 січня 2013 р. становили 648,7 тис. га. Однак на сьогодні темпи відтворення лісів значно зменшились. Наприклад, у 2013 р. було відтворено 3 285 га лісів, що на 884 га (26,9 %) менше відтворення в 2005 р.

Збільшується вилов риби. Якщо у 2000 р. було виловлено 2 002 т, у 2010 р. – 1 999 т, то вже в 2012 та 2013 рр. – 2 370 та 2 027 т риби, відповідно.

Отже, природно-ресурсний потенціал регіону великий, тому необхідно звернути увагу на його раціональне використання, поновлення ефективного управління, залучення інвесторів.

Важливою складовою інноваційного потенціалу є трудовий потенціал. Насамперед, ідеться про кваліфікацію та інтелектуальний, творчий потенціал, що є важливими факторами розвитку регіону.

Аналізуючи наукові кадри, назвімо чисельність спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи (табл. 2).

Наукові кадри Київської області [9]

Наукові кадри / За роками	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Чисельність працівників наукових організацій	4 913	3 210	3 773	3 538	2 937	2 856	2 453
Чисельність спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи	2 976	2 200	2 451	2 271	1 873	1 845	1 543
З них мають науковий ступінь							
доктора наук	52	62	64	77	79	76	84
кандидата наук	531	371	343	364	325	312	301
Чисельність працівників, які виконують науково-технічні роботи за сумісництвом	453	386	604	418	377	379	294
З них мають науковий ступінь							
доктора наук	42	29	71	81	54	52	44
кандидата наук	164	100	156	99	99	81	65

Наведені дані свідчать про те, що чисельність працівників наукових організацій і спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, з кожним роком зменшується. Зокрема, порівняно з 1995 р. ці показники знизилися майже вдвічі.

Слід погодитися з Н. Ротань, О. Комліченко, і навіть акцентувати на їхньому висловлюванні про те, що саме “...інтелектуальний капітал є одним з основних факторів інноваційного розвитку економіки, отже освіта відіграє надзвичайно важливу роль” [10, с. 283]. Такої ж думки дотримується М. Пашкевич, визначаючи, що економічне зростання на основі реалізації інтелектуального капіталу може бути притрівняно до ресурсного типу розвитку [11, с. 351].

Підтримання на належному рівні всіх складових потенціалу наукової діяльності на всіх стадіях її функціонування сприяє зростанню творчого потенціалу вчених (табл. 3).

Показниками кадрової складової інноваційного потенціалу є насиченість регіону науково-технічними кадрами, кількість науково-дослідних організацій, сюди також можна віднести чисельність населення, рівень і динаміку зайнятості, освітній потенціал та ін.

Скласти уявлення про структуру трудового потенціалу пропонуємо за допомогою рис. 2.

Необхідно зауважити, що в Київській області відбувалося зниження чисельності економічно активного населення. Чисельність населення з економічною активністю осіб старше працездатного віку за період від 2005 до 2013 рр. значно скоротилася – з 70,8 тис. осіб у 2005 р. до 39,9 тис. осіб у 2013 р., тобто на 44 %.

Такі процеси призводять до зниження кадрової складової інноваційного потенціалу, що негативно впливає на сам інноваційний потенціал. Показниками виробничого потенціалу є стан основного капіталу та ступінь його зношеності за галузями, конкурентоспроможність продукції, технічна та відтворювальна структура основного капіталу, рівень технологічної оснащеності та спеціалізації виробництва.

У країнах з високорозвиненою економікою до інновацій звертаються як до високоефективного засобу, за допомогою якого можна здобути перемогу в конкурентній боротьбі. У тих же країнах, де економіка переживає період затяжної кризи, в інноваційному потенціалі лише шукають можливість виживання в умовах господарювання, що постійно погіршуються. Провівши аналіз основних складових

інноваційного потенціалу Київської області, можна дійти висновку про несприятливі умови, що склались.

Таблиця 3

Характеристики наукового потенціалу

<i>№ з/п</i>	<i>Якісна визначеність науки</i>	<i>Кількісна визначеність науки</i>
1	Сукупність наукових знань	Ступінь відповідності наукових знань до світових досягнень
2	Наукові кадри	Забезпеченість кадрами
3	Матеріально-технічні засоби науки	Забезпеченість матеріально-технічними засобами
4	Наукова інформація	Забезпеченість науковою інформацією
5	Технологічний спосіб організації науки	Оптимальність технологічного способу організації науки
6	Загальноекономічний спосіб організації науки	Оптимальність загальноекономічного способу організації науки
7	Соціально-економічний спосіб організації науки	Прогресивність соціально-економічного способу організації науки
8	Спосіб управління наукою	Оптимальність способу управління наукою
9	Витрати на науку	Фінансово-економічна забезпеченість науки
10	Ціннісний компонент науки	Ступінь орієнтації науки на загальнолюдські цінності
11	Результати наукової діяльності (віддача)	Ефективність наукових досліджень

<i>Компоненти трудового потенціалу</i>	<i>Показники трудового потенціалу</i>
Здоров'я	Очікувана тривалість життя, витрати на охорону здоров'я, смертність за віком
Творчий потенціал, активність	Доходи від авторських прав, кількість патентів і міжнародних, премій на одного мешканця, темпи технологічного прогресу
Освіта	Середня кількість років навчання в школі і ВНЗ, витрати на освіту
Професіоналізм	Доходи від експорту, втрати від аварій
Ресурси робочого часу	Чисельність працездатного населення, чисельність зайнятих, рівень безробіття, кількість годин робочого часу на рік

Рис. 2. Структура трудового потенціалу

Управління потенціалом, в основі якого лежить системний підхід до забезпечення розвитку, набагато ефективніше одиничних заходів, спрямованих найчастіше на вдосконалення технологічних відносин. Управління інноваційним потенціалом регіону розуміється як процес підготовки, прийняття та реалізації рішень щодо формування та максимального використання сукупного інноваційного потенціалу регіону з метою його сталого соціально-економічного розвитку.

Механізм управління інноваційним потенціалом зображено на рис. 3.

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

Процес управління потенціалом передбачає попередній аналіз позитивних і негативних аспектів упроваджуваного нововведення, можливостей і загроз для підприємства, що виникають при цьому. Тож, пропонується розглянути методи і функції, що використовуються під час проведення інноваційних заходів.

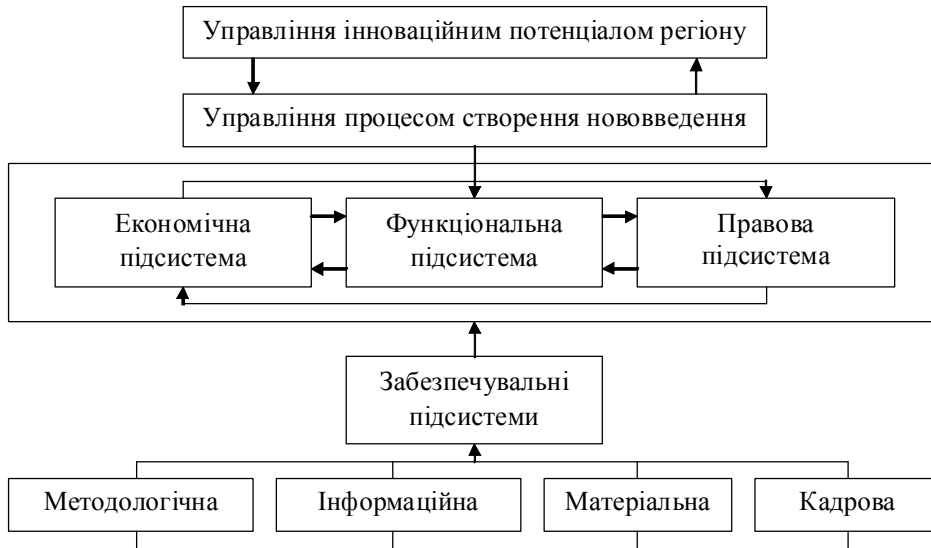

Рис. 3. Структура механізму управління інноваційним потенціалом регіону

На розроблення основних напрямів удосконалення управління потенціалом передусім впливає його стан. Тому успіх діяльності регіону багато в чому визначається правильно обраними напрямами розвитку. Відповідно, можна дійти висновку, що результатом удосконалення управління є формування таких пріоритетних напрямів розвитку інноваційного потенціалу регіону. У цьому разі вони виступають як цілісна соціально-економічна система, спрямована на досягнення оптимального поєднання довгострокових і поточних цілей регіону, і розробляються з метою взаємного узгодження їх як системи заходів, що забезпечують інноваційний розвиток регіону.

Отже, розвиток інноваційного потенціалу регіону розуміється як процес закономірних змін, що дозволяє йому перейти від старого якісного стану до нового, більш досконалого.

Слід зазначити, що необхідність державного управління інноваційним процесом зумовлена такими факторами, як депресивний стан економіки країни, а також загальноекономічними цілями соціально-економічного розвитку та відсутністю саморегулювання нововведень.

Наявність у країні значного науково-технічного потенціалу може стати фундаментом реалізації національної технологічної стратегії та масштабного зростання інноваційної активності.

Література:

1. Возна Л. Ю. Основні суперечності та перспективи використання соціально-економічного потенціалу регіонів України / Л. Ю. Возна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 167–174.

2. *Иванов В. В.* Национальная инновационная система как индустриальная основа экономики постиндустриального общества / В. В. Иванов // *Инновации.* – 2004. – № 5. – С. 3–10.
3. *Дубовиков М. М.* Проблеми формування науково-технологічного та інноваційного потенціалу України / М. М. Дубовиков, О. В. Величко // *Екон. вісн. Донбасу.* – 2011. – № 3 (25). – С. 158–163.
4. *Мендрул А. Г.* Формы и приоритеты инновационного процесса в контексте государственного регулирования / А. Г. Мендрул // *Инновации.* – 2007. – № 8. – С. 57–59.
5. *Ротань Н. В.* Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають / Н. В. Ротань, О. О. Комліченко // *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві.* – 2013. – № 1, вип. 1. – С. 279–284.
6. *Фірсова С. М.* Основні елементи інноваційного потенціалу / С. М. Фірсова, С. В. Чеботар // *Екон. вісн. Донбасу.* – 2011. – № 3 (25). – С. 202–207.
7. *Шастопалов Г. Г.* Інноваційний потенціал економічного зростання країни / Г. Г. Шастопалов // *Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки : зб. наук. пр. / Г. Г. Шастопалов.* – К., 2004. – С. 39–54.
8. *Савчук А. В.* Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности : монография / А. В. Савчук ; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецьк, 2003. – 448 с.
9. Статистичний щорічник Київської області за 2013 рік / за ред. Л. П. Височан. – К. : Голов. упр. статистики в Київ. області, 2014. – 178 с.
10. *Ротань Н. В.* Інноваційний розвиток регіонів України та фактори, що на нього впливають / Н. В. Ротань, О. О. Комліченко // *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві.* – 2013. – № 1, вип. 1. – С. 279–284.
11. Аналіз регіональних відмінностей у інноваційно-економічному розвитку територій України / М. С. Пашкевич // *Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.* – 2012. – № 727 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 350–357.

Lotariev A. G. Level of development and possibilities of innovative potential of region.

The analysis of components of regional innovative potential, mechanisms of management and state support of innovation activity are performed.

Key words: innovative potential, region, state management, innovation activity.

Надійшла до редколегії 14.05.2015 р.

УДК 351.851

О. С. Алфьорова,

*нач. відділу, організаційно-технічного забезпечення ХарPI НАДУ,
м. Харків*

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто підходи до оцінювання якісних характеристик системи вищої освіти України та результативності освітнього процесу. Проаналізовано положення нового Закону України “Про вищу освіту”, що можуть вплинути на складові системи забезпечення якості освіти. Надано оцінку ефективності нових норм, виокремлено їхні сильні і слабкі характеристики з точки зору впливу на підвищення якості системи освіти в цілому. Особливу увагу приділено питанню розширення автономії діяльності вищих навчальних закладів в Україні.

Ключові слова: *якість освіти, система забезпечення якості, компетентність, контроль освітнього процесу, автономія вищу, оцінка положень нового Закону України “Про вищу освіту”.*